

# רגעים קטנים של רגש

26.10.94  
Rak

**איה - אוטוביוגרפיה דמיונית**, תסריט ובימוי: מלכל בת אדם; צילום: יואב קרש; מוסיקה: עמום הרני; שחקנים: מיכל בת אדם, ליאת גורן, גדליה בסר, לבנה פינקלשטיין, אלכס פלג, מיכל זוארץ, אסי הנגבי, שירה לו מונק, קרן טנגבאום

## קולנוע

### אורי קליין



מיכל בת אדם וגדליה בסר ב"איה". עקשנות ראויה להערכה

"איה - אוטוביוגרפיה דמיונית" הוא סרט הטוב ביותר של מיכל בת אדם עד כה. אבל מה זה אומר בעצם הרבה חרש אין בו. הסרט משתמש בחומרים עלילתיים המוכרים כבר מסרטיה הקודמים (בעיקר "על חבל דק" ו"בן לוקח בת", שאמורים להיות שני פרקים הראשונים של טרילוגיה, שהסרט הזה מסיים אותה). זהו עדיין קולנוע שתותר לסגנון המתואר לרוב כ"רגיש", אבל הנטייה הזו הפעם מאופקת ומופנמת יותר, ובת אדם מרסנת גם את נטייתה להתייצפות ולהתפיטות. יש בסרט רחיסות רגשית שלמה ובוגרת יותר מכפי שהיתה בסרטיה הקודמים, והיא מצטברת לטקסטורה דרמטית ואנושית עשירה ומרובת יותר.

הצרה העיקרית של הסרט היא שרבריו השונים, שמעמתיים בין תקופות שונות בילדותה, התבגרותה ובגרותה של איה (מיכל בת אדם), גיבורת הסרט, וביניהם לבין הסרט האוטוביוגרפי שהיא עושה, אינם זוכים לטיפול מעמיק די הצורך. נוסף על כך, העימות בין האוטוביוגרפיה, החיים והקולנוע נותרת חבוּלה דרמטית בלבד, ורק לעתים רחוקות הופך לאמירה.

איה היא במאית סרטים, נשואה ואם לילד, שמי טפלת באביה הקשיש והסניילי (גדליה בסר). הסרט שהיא עושה מתאר את ילדותה הלא-קלה, כשנדרשה לטפל באמה המעורערת בנפשה (ליאת גורן) ולהגן עליה מפני זעמו של אביה. הסרט שבת אדם עושה מחבר בין סצינות מילדותה של איה לסצינות "הקולנועיות" שמתבססות עליהן, ושאינן להיכר

לל בסרט שאיה מביימת. שחקנים אחרים (לבנה פינקלשטיין ואלכס פלג) מגלמים בהן את רמותם של הוריה. לכך מצטרפות סצינות "אמיתיות" נוספות, שמראות את המעבר של איה לקיבוץ, שם היא חווה כמוזן אהבה ראשונה וכואבת, וסצינות מחייה של איה היום, כאם, רעיה, בת ובמאית קולנוע, ושאינן זוכות לייצוג פיקטיווי בסרט שבתוך הסרט. בהתחלה זה מבלבל למדי, והצופה נאלץ להזכיר

לעצמו כל הומן שליאת גורן היא האם "האמיתית" ולבנה פינקלשטיין היא האם "הקולנועית". קשה במיוחד ההבחנה בין שתי הילדות המגלמות את איה כילדה (שירה לו מונק "האמיתית" וקרן טנגבאום "הקולנועית"), ושאליהן מצטרפת מיכל זוארץ בתפקיד איה כמתבגרת.

אבל הסרט שבתוך הסרט כמעט אינו מוסיף דבר לשאר הרברים שבו, וברגעים מסוימים הוא הופך אפילו למטרד. זה אמנם הבסיס התסריטאי שעליו נשען הסרט כולו, אבל בהדרגה הוא הופך לשולי, והבמאית אינה מספלת בו באופן עקבי וקוהרנטי. ברור שהמבנה הזה משמעותי לבת אדם ואמור לשימש סיכום לעבודתה הקולנועית עד כה, אבל זה מסוג הרעיונות שפועלים יותר בתיאוריה מאשר למעשה. בתוצאה אין אמירה של ממש על הפער בין מציאות לפיקציה, בין החיים למה שקורה להם כש הם מיוצגים על בד הקולנוע, בין האוטוביוגרפיה לזיכרון שמבקש לעשות ממנה אמנות.

היא נעה, לפיכך, באי גוחות בין המורכבות שהיא חותרת אליה להסתבכות שבאה במקומה, וכמה מהמצאות נרמות מיותרות לחלוטין, ומכבידות על הסרט ללא צורך. כך, למשל, מיותר הניסיון להפוך

את לבנה פינקלשטיין לרמות שקיימת במקביל לה יותה השחקנית שמגלמת את רמות האם. זה אינו מוסיף דבר, אין לזה המשך, זה עוד אחד מאותם קווים בסרט שאינם מתפתחים, ומובילים לשום-י קום. גם הדמויות של איה כילדה וכמתבגרת אינן מוסיפות הרבה לדמותה הבוגרת של איה בהווה של הסרט.

איה הזאת נעה אמנם בין עבודתה כבמאית לשאר תפקידיה אבל התיאור אינו מצטבר לאמירה בדבר קשיי התמרון בין כל אלה. התוצאה נושאת אופי מפורד, כאילו כל אחד מחלקיו של הסרט עומד בנפרד, והדבר היחיד שמאחד ביניהם הוא העובדה שהוא משרטט את דיוקנה של בת אדם עצמה, כמי אית שנוהגת לעתים ליצור סרטים בעלי צביון אר-טוביוגרפי.

הסרט מנסה אמנם לחבר בין העבר להווה שלו ולומר משהו על הצורך בהשלמה ובקבלה של העבר, אבל אמירה זו פועלת רק במישור הרגשי המיידי של הסרט. אילו היינו עדים לתהליך שאיה עוברת, לקושי שלה להתמודד עם העבר דרך הסרט שהיא מביימת, ולאופן שבו תהליך הלימדה וההשלמה משנים את יחסה אל העבר ופותרים את הבעיות שהיו לה בהעברתו אל הבריה הקולנועית, היתה זו אמירה בעלת משמעות. אבל אין הרגשה שעשיית הסרט היא בעיה מבחינתה. היא עושה אותה כפעולה כמעט מכנית, ורק פה ושם מסתמן מתח, לרוב מאולץ, בין זיכרונה של הבמאית לאופן שבו היא מנסה לתעד ולשמר אותו בסרט.

מה שעובר בסרט הן הסצינות הבודדות המבוימות ביותר פשטות וישירות מאשר סצינות דומות מסרטיה הקודמים, בהן כמה מהסצינות בין איה שבהווה לבין אביה. גם נימה של הומור וקלילות חודרת לעתים לסרט, ומאזנת את היומרה הניכרת שלו.

היומרה - גדולה מזו שאיפיינה את סרטיה הקודמים של בת אדם - היא הצד הפרדוקסלי ביותר של הסרט: מצד אחד יעדיה אינם פתורים והיא מעיקה עליו; מצד שני היא מצליחה לרכו את הסרט כמה שחשוב בו כאמת: אותם רגעים שבהם מצליח הרגש האמיתי לחדור לתוכו.

בת אדם אינה חוששת מקלישאות. היא אינה גרועת אפילו מסצנה שבה כל הדמויות בסרט, ה"אמיתיות" וכפיליהן, יוצאות במחול משותף. היא עושה את שלה, ויש להעריך את עקשנותה. זה עדיין אינו קולנוע מעניין או מפתיע במיוחד, והוא עדיין צמוד לתפיסה שמרנית למדי של קולנוע טוב ואמנותי, אבל יש גם להעריך את נחישותה להמשיך לעבוד במסגרת קולנוע זה ולשכלל אותו כמיטב יכולתה.

אולי נרע תמיד למה לצפות מסרטיה, אבל בגבור לוח הצפוי, היומרי ואפילו המזויף לעתים, נזכה גם, כמו הפעם, ברגעים קטנים ומזרמנים של רגש ואפילו שלאמת.